ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 115, Nisan 2021, s. 119-134

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.49552>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
20.02.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.04.2021

Dr. Öğr. Üyesi Ümit Güvendi ULUTAŞ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Plastik Sanatlar
uguvendi@nevsehir.edu.tr

TOPLUMSAL DEĞİŞİM ve SANATSAL DÖNÜŞÜM EKSENİNDE İNTERNET SANATI: NET.ART

Öz

İnsan varoluşu kadar eski olan sanat her dönemde bu varoluşun toplumsal koşullarından beslenmiş, etkilenmiş ve toplumsalı etkilemiştir. İnsanlık tarihi içinde hemen her dönemin toplumsal koşullarına bağlı olarak ortaya çıkan sanatsal üsluplar ve sanatçıların bu dönemlere özgü nesneleştirecekleri konuları vardır. Modernite ise tüm tarih içinde toplumsal değişimin en hızlı olduğu dönem olarak sanatsal değişimin de aynı şekilde belirdiği bir süreci gösterir. Bu sürecin yaşandığı hatta post-modernite tartışmalarının sürdüğü 1990'lı yıllarda hem toplumsal kurumları hem de sanatı derinden etkileyecek bir teknolojik gelişme olan internet küresel bağlamda özneleri birbirlerine bağlamaya başlar. İnternet sanatı veya net.art olarak adlandırılan hareket bu süreçte var olmaya başlar. Bu hareket tarihsel ve sanatsal koşullar çerçevesinde bu çalışmada toplumsal değişim kavramı etrafında incelenmektedir. İncelemede literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın amacı sanat ve toplum arasındaki ilişkinin temel alınarak toplumsal ve sanatsal değişimin yakın tarihteki izlerini özel bir örnekle ortaya koymaktır. Bu amaç ekseninde çalışmada toplumsal değişimin sanatsal dönüşüm ve ifade biçimlerini nasıl etkilediği net.art örneği ile incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Toplumsal değişim, Sanatsal Dönüşüm, İnternet sanatı, Net.art

INTERNET ART WITHIN THE CONTEXT OF SOCIAL CHANGE and ARTISTIC TRANSFORMATION: NET.ART

Abstract

Art which is as old as the existence of human beings has lived on the social conditions of this existence throughout the history, has been influenced from them and affected the society. There are artistic styles in the history of human beings which emerge depending on the social conditions of every period and the artists have specific issues of those periods that they can objectify those issues. Modernity displays a process in which artistic change emerges similarly and the social change is encountered at its highest speed throughout all the history. During 1990's in which this process is experienced, and the term of post-modernity is discussed, internet which is a technological development and influenced both social institutions and art deeply started to connect the subjects to each other in the global context. This movement which is called the art of Internet or Net.art starts to emerge during this process. In this study, this movement is analyzed in terms of the concept of social change and within the framework of historical and artistic conditions. The literature review method was employed in the research. The objective of this study is to reveal the tracts of social and artistic change in the recent history grounding the relationships between art and society through employing a special example. In accordance with this purpose, the way which social change influences artistic transformation and the forms of expression was analyzed through the example of Net.art.

Keywords: Social Change, Artistic Transformation, the art of Internet, Net.art

GİRİŞ

Modernizmin öznel üzerindeki etkisi kuşkusuz ki geleneksel olandan kopuş ile ilgilidir. Toplumların yeni ekonomik, siyasi ve kültürel koşullarında ortaya çıkan modern özne ise insanlık tarihinin en büyük toplumsal değişimlerine tanık olmuştur. Dalgalar halinde tüm dünyada hissedilen bu değişim farklı toplumsal yapıları farklı şekilde etkilese bile küreselleşen dünyada değişimlerin sonuçlarının benzerlik gösterdiği ifade edilmektedir.

Tüm insanlık tarihinde toplumsal değişimin en hızlı gerçekleştiği dönem olarak tanımlanan modernite sanat alanı açısından da pek çok değişime ve dönüşüme sahne olmuştur. Öncelikle sanat ve toplum arasındaki güçlü bağlantı, toplumların değişmesi ekseninde sanatçıların ele aldıkları konuları sonrasında ise bu konuları ifade etmek için kullandıkları malzemeleri, teknikleri ve üslupları etkilemiştir. Büyük dünya savaşları, üretim biçimleri ve sınırların rahatlatılması ile 20. yüzyılın ikinci yarısı sanat nesnesinin gelenekten kopuşu bağlamında dikkat çekicidir. Resim sanatı özelinde bir yandan galerilerin güçlenmesi, müzelerin yaygınlaşması, sanat fuarlarının uluslararası boyutlara taşınması, diğer yandan ise 1960 sonrası kavramsal dili benimseyen sanat üretim biçimlerinin galeri ve mekânın sınırlayıcı etkisinden kurtularak; sanatı kapalı mekanının dışına, sosyal yaşam alanlarına, sokaklara, caddelere ve doğaya taşınması süreci yaşanmıştır. Toplumsal değişimler ve dönüşümler sanatsal değişimleri tetiklerken bir yandan da sanatın ve sanatçının bu değişimlerdeki örgütlü tavrı değişimleri kalıcı kılmak, belleklere yerleştirmek açısından önemlidir.

20. yüzyılın sonlarında bilimsel gelişmelerin ve savaş teknolojilerinin özellikle iletişim teknolojileri üzerindeki etkisi toplumları dönüşü olmayan bir değişime sürüklemiştir. Örneğin İnternetin bulunuşu Pentagon'da iç iletişimin gizliliğini sağlamak için tasarlanması sürecine dayanmaktadır. Bu değişim pek çok toplumsal kurumun da kökten değişmesine neden olur. Sanat alanında ise birçok türde sanatsal üretim biçiminde değişim gözlemlenebilir. 1990'lı yılların sonlarına doğru yeni bir medya olarak bilgisayar teknolojisi ile birlikte küresel ölçekte yaygınlaşan İnternet ise toplumsal değişimi henüz hissedilir ölçüde etkilemeden önce sanatsal değişime olanak tanımıştır. Doğadan, bilimden, büyüden, metafizikten, gerçek üstünden, kavramdan, soyut düşünceden ifadesini bulan sanatın bu sefer yüzyılımızın en büyük dönüşüm sürecinin anahtarı olan sayısal dünyanın içerisinde de kendini var etmeyi başardığı görülür. Zaten tartışılan sanat nesnesi ve malzemesi meselesi bu sürecin sonunda İnternet sanatı ile farklı bir boyut kazanır. Net.art olarak bilinen hareket, İnternet sanatını ve onun farklı vizyonunu bu süreçte ortaya koyar. Bu kökten yenilikçi tavrın toplumsal değişimle bağlantısı bu çalışmada tarihsel olarak incelenmektedir. Çalışmanın amacı 1990'lar ve öncesinde yaşanan toplumsal değişimin sanatsal değişimi nasıl etkilediğini Net.art hareketi ile göstermektir. Çalışmada bu amaca ulaşmak için yöntem olarak literatür taraması yapılmış ve elde edilen bilgiler sosyolojik bir perspektifle değerlendirilmiştir.

Toplumsal ve Sanatsal Değişim

Toplumsal değişim ve dönüşüm sosyoloji biliminin temel ilgi alanlarından birisidir. Fransız ve Amerikan devrimleri, sanayileşme ve bunlarla birlikte demokrasi ve insan hakları meseleleri 19. yüzyılda toplumsal anlamda büyük bir değişim dalgasını yaratmıştır. Bu süreçte sosyoloji biliminin ilk önemli isimleri toplumsal değişimi anlama ve açıklama çabasına girmişlerdir. Bu isimlerin kronolojik olarak ilki olan Comte, toplumsal değişim veya dinamikle insan bilgisi arasındaki bağlantıyı kurmuş ve bu değişimin bilgi bağlamında önceden öngörülebileceğini ifade etmiştir. Başka bir sosyolog olan Spencer, nüfus ve yapısal farklılaşmayı odağa alarak toplumsal değişimi izah etme girişiminde bulunurken, Karl Marx ise toplumsal değişimlerin ekonomik sınıflar arasındaki üstünlük mücadelesi ile ilgili olduğunu vurgulamıştır. Modern dünyada ise artık kabul gören şey toplumun hiçbir şekilde durağan olmadığıdır. Toplumsal, kültürel ve siyasal değişiklikler modern hayatın kabul edilen sosyolojik koşullarıdır (Marshall, 2005: 136).

Eğer ilerlemenin kesinliğine ve rasyonelliğine inanılıyorsa o zaman toplumsal değişimin incelenmesi, sırf sosyal bilimin özel alanlarından biri olarak görülemez diyen Wallerstein sosyal bilimin zorunlu bir şekilde toplumsal değişimin incelemesi olduğunu ifade eder. Düşünürü göre değişim sonsuzdur. Bir akış halinde insanlığın hayvansal davranıştan tanrısal davranışa, barbarlıktan medeniyete ve cehaletten bilgiye doğru belli amaçlar çerçevesinde değişim yaşandığı Wallerstein tarafından ifade edilir (2000:136). Bu noktada değişimin nasıl gerçekleştiği sorusu akla gelmektedir. Dünya tarihinde büyük toplumsal değişimlerin her birinin birbirlerinden farklı özellikte değişim hikayeleri olduğu bilinmektedir. Örneğin Roma imparatorluğunun sonunun gelmesi ve Hristiyanlığın yayılması orta çağı başlatıp feodal bir toplumsal yapı çerçevesinde yeni toplumsal ilişkiler ağının ortaya çıkmasına neden olurken üretim ilişkilerindeki değişim feodalizmin Avrupa'da yerini kapitalizme bırakmasına neden olur.

Tarihi çerçevede toplumsal değişimin nedenlerini kültürel, demografik, fikrîsel, politik ve ekonomik değişimler bağlamında ana kategorilere ayırmak mümkündür. Bunlardan bir

tanesinde ortaya çıkacak değişimin diğerlerini de etkileyeceği ifade edilmelidir (Macionis, 2012: 628; Giddens, 2000: 82-83). Elbette toplumsal değişim toplumsal kurumlardaki değişimi de anlatmaktadır. Toplumsal kurum kavramı Marshall'ın tanımıyla “bir toplumun temel kaygıları ve faaliyetlerini düzenleyen ve toplumsal ihtiyaçlarını (düzen, inanç ve üreme ihtiyaçları gibi) karşılayan tüm yapısal bileşenlerini karşılamaktadır” (2005: 438). Toplumsal amaçların karşılanması ve amaçların gerçekleştirilmesi bağlamında süreklilik kazanan toplumsal kurumların belli bir yapıya dönüştüğü görülür. Diğer taraftan toplumsal kurumlar sosyal yaşamın devam edebilmesi ve gelişebilmesi zorunlu ilişkiler ağını tanımlar. Birbirlerinde bağımsız görünseler bile toplumsal kurumların birbirlerini etkiledikleri ve değiştirdikleri görülmektedir (Türkkahraman, 2009).

Sosyologlar temelde dokuz toplumsal kurumdan söz etmektedirler. Bunlar Aile, din, hukuk, politika, eğitim, tıp, bilim ve askeri kurumlardır. Her kurum kendi başına belirli görev, rol ve normları toplum içindeki öznelerle sunmaktadır (Özkalp, 2004). Toplumsal kurumlar doğal bir fenomen değildir diyen Geuss, bu kurumların kendiliklerinden ortaya çıkmadığını ve toplumsal öznenin bu kurumları, onlara dahil olarak, tepki göstermeden kabul ederek, vb. kendi kendilerine dayattıklarını ifade eder. Bu sebeple kurumların devamlılığı ve yeniden üretimlerini sağlayan öznelerdir (2002:93). Bu noktada kurumları özneleşmeyi oluşturan ve özneler tarafından oluşturulan veya yeniden oluşturulan yapılar olarak tanımlamak mümkündür.

Zolberg'in ifadesiyle sanat diğer tüm toplumsal fenomenler gibi, toplumsal bağlamında anlaşılabilir. Bir sanat eseri, toplumsal kurumlar vasıtasıyla çalışan tarihsel eğilimlerle bağlantılı ve çok aktörlü bir toplumsal sürecin sonucudur. Sanat eserini sosyolojik açıdan değerlendirmek, sanatçının anlatımı, tasarımı, estetik stratejileri ve toplumsal kurumlar gibi sanatın toplumsal varoluşunu yaratan süreçleri ortaya çıkarmaktadır (2013). Koca'ya göre sanat yapıtını ortaya çıkaran amaç gibi biçim verme etkinliği de insanın toplumsal varlığının bir sonucudur ve toplumsal gelişme, değişme sürecinde sanatsal araçlar geliştiği, değiştiği için üsluplar ve biçim de değişmiştir (2018: 23) Toplumsal kurumlar sanatın oluşması için yaratıcı özneyi kurgularken bir taraftan da yaratıcı öznenin toplumsal değişim adına sanatı kullanabileceği söylenmelidir. Genel anlamda toplumsal değişimin ise tarihi süreçte sanattaki değişimleri de etkilediği görülmektedir. Toplumsal kurumların bir tanesinde meydana gelen bir değişim diğer kurumlarla birlikte sanatsal temaları ve üslupları hatta estetik anlayışları etkilemektedir. Sadece üslup değişikliklerini sanat tarihinde takip etmek bile bu noktada toplumsal değişim ve sanatsal değişim hakkında aydınlatıcı olacaktır.

Fenomenlerin yorumlanması açısından ortaya çıkan yeni fikirler veya bilimsel¹ gelişmeler tüm zamanların ötesinde modern toplumda pek çok katmandan önce sanatçıları ve sanatı etkilemiştir. Bu konuya örnek olarak mekân kavramı ile ilgili değişimi verebiliriz. Binlerce yıllık Öklid geometrisi geleneği hem fikişsel süreçte hem de sanatta mekânın kavranışını etkilemiştir. Öklid geometrisinin mekânı homojen kabul edişi sanatta tek perspektifli bakışın Rönesans'la birlikte hâkim olmasına neden olurken Einstein ve bir gurup bilim insanının mekânın göreceli doğası üzerine yaptıkları çalışmalar ve mekân algısı ile ilgili felsefedeki yeni gelişmeler özellikle resim sanatında tek perspektifli bakış açısının dışına çıkılması bağlamında önemli olmuştur. Böylelikle Rönesans'tan sonra hâkim olan tek ve kusursuz perspektif anlayışını terk

¹ Bilimsel gelişmeler her daim toplumsal değişimi tetikler ve değişimin ortaya çıkması için bilim insanlarının bilinçli bir girişimde bulunmalarına da gerek yoktur. Bilimsel anlamda kanıtlanan toplumsal bilgi ya da ortaya konulan politik görüşler bilim insanlarının çalışmaları sayesinde böylesine etkili olmaktadır. Bilimin toplumsal değişim bağlamında etkisinin ortadan kalkmasının tek yolu bilimi tamamen durdurmaktır (Bernal, 2011).

eden pek çok sanatçı ve akımdan söz edilebilir (Ulutaş, 2017: 142). Sanat, felsefe ve bilim alanları arasındaki bu etkileşim son derece önemlidir. Felsefe ve bilimdeki bir yenilik toplumsal kurumların diğerlerinden önce sanatı etkilemeyi başarmıştır. Bu durumun elbette pek çok başka örneği de verilebilir.

Sosyoloji, toplumsal eylemlerin anlamlarının meydana geldikleri her bağlamla nasıl değiştiğini incelemektedir ve dolayısıyla sosyoloji alanı değişimi inceler. Becker², değişimin sanat dünyasında da yaygın olduğunu ifade etmektedir. Becker’in amacı, sanatsal değişikliklerin örgütsel temellerini nasıl kurduğu ve nasıl sürdüğünü incelemektir. Genel kanı “büyük sanatın” temel kriteri kalıcılıktır. Sanat tarihi bu sebeple kalıcı olan kazananlarla ilgilenir diyen Becker, diğer katılımcıları fikirlerini sürdüren ve ilerleten bir iş birliğine girmeye ikna etmeyi başaranlar örgütsel zaferler kazanan yenilikçiler olarak adlandırılırlar demektir. Sanat pratikleri durağan değildir ve her zaman küçük değişiklikler olurken, bilinçli olarak tanıtılan yenilikler de vardır. Becker, bilinçli yeniliklerin başarısının ve kalıcılığının, içsel değerlerine değil organizasyona dayandığını ifade eder (Chaplin, 2002: 173).

Beker’in ifadesiyle toplumsal yaşam, önemli bir dirençle düzenlilik ve süreklilik arz eder. Bu sebeple değişim insanların akıllarına geleni yapmaları ile ilgili değildir. Diğer taraftan çoğu zaman toplumsal insan eylemlerini daha öncekiler gibi gerçekleştirir. Toplumsal değişim kaçınılmazdır fakat sürekli bir direnişle de karşılaşır. Beker için sanat dünyasındaki değişimler ise farklı boyutlarda dirençler taşır. Örneğin sanatsal sapmalar veya kaymalar değişim olarak tanımlanmamaktadır. Yazar “*Sanat Dünyaları*” isimli eserinde örgütlenmelerin oluşturulmasının sanatsal değişim adına önem arz ettiğini vurgular. Bazı yenilik ve buluşlar ise sanat dünyasının mevcut örgütlenme ve iş birliklerini bozarak devrime neden olmaktadır. Bu tür yenilikler sanat adına sıkça kullanılan alışla gelen geleneksel dil ve üsluplarda kasıtlı değişiklikler yaratır. Yeni sanatsal örgütlenmeler ile sanatçıların sanat dünyasındaki standartlara saldırdıklarına dair pek çok örnek söz konusudur (Beker, 2013).

Bu kapsamda sanatsal düşün sürecinde yaşanan paradigma kayması, sanatsal değişimin toplumsal değişimle ilgisinin yanı sıra toplumsal değişimin de sanatla yüksek düzeyde ilgisi olduğu ifade edilmektedir. “Kültürü Değiştir, Dünyayı Değiştir” başlıklı 2013 makalesinde sanatçı Favianna Rodriguez bunu şöyle ifade ediyor: “Sanatçılar çevresel değişimin değil, toplumsal değişimin merkezindedir” (Rodriguez, 2013). Sanat, toplumu gerçek evrenini genişletmeye ve onu ilerleme yaratan bir kurguya dönüştürmeye zorlayarak zenginleştirmektedir. Çağdaş dünyadaki değişimin dinamikleri, bilimin, teknolojinin ilerlemesi, genel bilgide kazandığımız her şey, sanatçıların hem sanatsal kavramlar, fikirler ve temalar hem de dilde büyük değişiklikler getiren yaratıcılığını teşvik etmektedir. Bütün bunlar daha yoğun bir disiplinler arası bir diyaloga yol açtı ve sanat şaşırtıcı olayların alanı haline geldi. Sanatın dili, toplumsal cinsiyet, etnik, dini, siyasi veya kültür ile ilgili belirli konuları vurgulayan tartışmalar için, sosyal mesajları iletmek adına bir çalışma aracına dönüştü (Petru, 2016: 69). Böylelikle toplumsal değişim ekseninde değişen kurumlardan etkilenen sanatın aynı zamanda bu kurumların değişimleri ve dönüşümleri adına son derece büyük bir etkiye sahip olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

² Howard S. Becker “Art Worlds” kitabının yazarı. Kitap Türkçeye “Sanat Dünyaları” ismiyle çevrilmiştir.

Bu çalışmanın konusu olan internet sanatı da pek çok bakımdan geleneksel standartlara saldıran varoluşu ve örgütlenişi ile sanatsal bir değişimin örneğidir. Aynı zamanda toplumsal değişimin de itici gücü konumundadır. Elbette teorikte internet sanatının toplumları nasıl etkilediğinin belirlenmesi çeşitli alan çalışmaları gerektirmekte ve bu çalışmanın sınırlılıklarını aşmaktadır. Bu sebeple çalışmada internet sanatı, toplumsal değişim ve bu değişimin toplumsal kurumlar üzerindeki etkisi ekseninde gerçekleşen sanatsal değişim bağlamında aşağıda incelenmektedir.

Dünyada 1990 Sonrası Yaşanan Önemli Değişimler ve İnternet

Dünyadaki toplumsal değişim Giddens'a göre modernite ile son iki yüzyılda birlikte devasa bir artışa geçmiştir. Giddens genel hatları ile modernite sonrası toplumsal değişimi kültürel bağlamda bilimsel gelişme ve düşüncenin laikleşmesi ve sekülerleşme ekseninde; ekonomik etkileri sanayi kapitalizmi ve onun sürekli kendisini yenilemesi bağlamında; siyasal etkenleri ise devletlerin güçlerini arttırma ve askeri anlamda mücadeleler çerçevesinde yorumlamaktadır (Giddens, 2000: 82-83). 20. yüzyılın son yılları veya diğer ifade ile 90'lar dünyada önemli gelişmelerin yaşandığı ve sosyolojik olarak pek çok toplumun değişmeye devam ettiği bir dönemi işaret eder. Berlin duvarının 1989 yılında yıkılması sonrasında, 1990 da Körfez Savaşı ve 1991 de SSCB'nin dağılması ile soğuk savaşın bitimi, bu yılların dünyada en çok konuşulan olayları olup küresel ölçekte sosyolojik değişimi tetiklemiştir. Diğer taraftan doksanlı yıllar da politik, kültürel ve ekonomik olarak dünya ülkelerinde değişimin farklı boyutları ortaya çıkmaktadır ve sanatı da etkiler. Çünkü sanat hiçbir zaman bir boşlukta var olmamıştır. Yaşanan toplumsal değişim ve dönüşümlerin yarattığı iklim sanatın varoluş nedenini derinden etkilemiştir. Bu boyutları açıklamak için neoliberalizm ve küreselleşme kavramlarının gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Neoliberalizm olarak adlandırılan program 1970'lerin sonlarından itibaren ABD'nin siyasi mücadelesi ile dünyada yeni bir ekonomik yapılanma yaratmaya başladı. 1990'larda ise dünya çapında kalkınmaya çalışan pek çok ülkede başat ekonomik ve siyasal süreç olarak belirdi. Özetle iyi bir toplum için hiçbir hükümetin elinde olmayan üretim faktörlerinin dünya üzerinde serbest akışını özellikle de sermayenin serbest akışını destekleyen neoliberalizmin uygulamaya geçtiği pek çok ülke için toplumsal kurumlarda önemli değişimlere sebep olduğu ifade edilebilir (Wallerstein, 2004:197). Neoliberalizmin küresel ölçekteki etkisi ise küreselleşme kavramı ile daha belirgin hale gelmektedir. Küreselleşmeyle birlikte sanat eseri uluslararası dolaşıma açılmaya başlamış ve bu süreçte sanat fuarlarının, çok uluslu galerilerin de etkisi artmıştır. Sanatçı da sürecin sonucu olarak küresel pazarın bir öznesi haline dönüşmektedir. Sanatçı, atölye ve üretim sınırlarının ötesinde yeni bir varoluşla yüzleşecektir.

Küreselleşme birey, toplum ve ulusların birbirlerine bağlandığı ve bağımlı hale geldiği bir olguyu işaret etmektedir. Pek çok düşünür için küreselleşme sürecinde, ekonomi sürecin en önemli olgusu olarak tanımlansa bile kavram siyasal, toplumsal ve kültürel alanların etkilenişlerini anlatmaktadır. Bu günkü anlamıyla küreselleşmenin ortaya çıkışındaki en önemli etkenler ise; bilgi ve iletişim teknolojilerinin yükselişi ve bu bağlamda bilgi akışının hızlanması, ulus aşırı şirketlerin ekonomik etkileri, bilimsel gelişmeler ve bilgi teknolojileri bağlamında ortaya çıkan elektronik ekonomi olgusudur. Bunların dışında SSCB'nin dağılması ile komünizm çöküşü, Avrupa birliği ve birleşmiş Milletlerin siyasal etkisinin artışı ve uluslararası sivil toplum örgütlerinin etkisi de politik bağlamda küreselleşmenin gelişmesine olumlu katkı sağlamıştır (Giddens, 2000: 82-92).

Dünya adına yaşanan bu gelişmeler elbette uluslar bağlamında farklılıklar göstermiştir. Fakat yaşanan tüm bu değişimlerin dünya üzerindeki tüm ülkelerde benzer etkiler yarattığını da söylemek yanlış olmayacaktır. Bu genel etkileşimin dışında özellikle iletişim ve bilgi teknolojilerinde yaşanan değişimin çalışmanın konusu ile doğrudan ilgisi vardır.

Modern dünyada insanları etkileyen pek çok teknolojik gelişme gibi iletişim ve bilgi teknolojilerinin gelişimi de askeri alandaki ihtiyaçların karşılanması ile ilgilidir. Castells internetin ortaya çıkışını bu anlamda askeri strateji ve bilimin iş birliği ile açıklamaktadır. İnternetin ortaya çıkışı 1950’li yıllardaki Amerikan ordusunun ihtiyaçları ile ilişkilendirilir³. 1990’larla birlikte internetin yaygınlaşması ve iletişimin gücü bilgisayarlaşmanın hemen her alanda yaygınlaşmasına neden olur. Bu bağlamda bir teknolojik gelişmenin başka bir teknolojik gelişmeyi ve sonrasında ise yeni bir toplumsal paradigmayı yarattığı ve toplumsal değişimi tetiklediği ifade edilebilir (Castells, 2005 :62-84). Aytaş’a göre Enformasyon Çağı’nda toplumsal süreçler de artık ağlar bağlamında örgütlenmektedir. İnternet potansiyel olarak sınırsız sayıda noktayı ağlar ile birbirine bağlayarak küresel düzeydeki erişimin en güçlü altyapısını sağladığı gibi aynı zamanda küresel sistemin kültürel boyutu ile de ilgilidir (2016: 402). Bu açıdan enformasyon teknolojisinin yarattığı yeni paradigma toplumsal yapıyı hem ekonomik hem de kültürel boyutlarda etkilemiştir. Nitekim küreselleşmenin toplumlara süratle etki etmesi adına da internet ve bilgisayar teknolojilerinin oldukça büyük bir etkisi olduğu aşikardır.

Neoliberal politikalar ve küreselleşme eksenin pek çok toplumda değişimlerin yaşanmaya başladığı 1990’lı yılların son bölümünde yaygınlaşan internet yeni bir özgürlük hissinin de oluşmasına neden olmuştur. Bu büyük değişim insanların hayatına sirayet etmeye başladığı ilk yıllarda gerek bilgisayar kullanımı gerekse internetin yarattığı küresel ağ sanat dünyası adına da önemli gelişmeleri yaratmaya başlar. Uçkan bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Sanat ve ağdan söz ettiğimizde teknoloji ve sanat ilişkisini konumlandırmak gerekir. Ağ sanatının teknolojiyle ilişkisi, sanatın teknik ile kurduğu çok eski ilişkinin yeniden canlandırılmasıdır bir bakıma; bu bağlamda daha çok Heidegger tarzı, “teknolojik kuşatmayı boşa çıkaracak bir “poiesis” (sanat) ve “techne” (teknik) ilişkisine referansta bulunur, ya da Foucault’nun gördüğü gibi araçsal aklın şiddet yüklü alanından çok “şeyleri yapma tarzı” olarak “techne kavramını ayrıcalıklı kılar. Ağ sanatı teknolojiyi bir gündelik hayat pratiğine, “ötekine dönüşmek için kimlik politikalarını ve Kartezyen “ikili mantığı” içinden oyan yaşamsal bir stratejiye, ağ üzerinde geçici otonom bölgeler yaratarak insanlarla buluşmasını sağlayacak bir akımlar mantığına dönüştürür (2008).

1940 sonrası sanatta geleneksel sanat ile bir uçurumun ortaya çıktığı görülmektedir. Modernizmin yarattığı ve yukarıda da ifade edilen hızlı toplumsal değişimle birlikte sanatsal değişimin de örgütlü ve farklı şekilleri ile tarihsel olarak şekillendiği görülür. 1940 sonrasında yaşanan pek çok kırılma gibi internet sanatı veya Net.art da değişen toplumsal koşulların etkisi altındadır ve onu etkilemeyi amaçlamaktadır.

İnternet Sanatı

³ Castells’in ifadesiyle İnternet’in kökeni, dünyanın en önemli ve yenilikçi araştırma kurumlarından birisi olan ABD Savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Kurumu’na dayanmaktadır. Kurumun resmi ismi Advanced Research Projects Agency’dır kısaltması ise “ARPA” olarak bilinir (Castells, 2005:62).

Sanat tarihinde 1917’de Duchamp ile başlayan kırılma ile sanatın konusu ve konuların nesneleştirilmesi adına önemli tartışmalar ve sanatsal değişimler gerçekleşmiştir. 1940 sonrası sanatta ise farklı üsluplarla birlikte sanatta geleneksel malzeme kullanımından uzaklaşma eğilimi görülür. Hatta kalıcı malzeme olmaksızın gerçekleştirilen performanslar modern sanat adına önemli gelişmeler arasında gösterilmektedir.

Toplumsal değişim bağlamında bilgi sistemleri ve telekomünikasyon ağının sanat ve medya üzerindeki etkisi post-modern kuramın önemli isimlerinden olan Lyotard’ında gözünden kaçmamıştır. 1985’te Paris’te Pompidou’da gerçekleşen ve “maddi olmama” konusunun ele alındığı “*Les Immatériaux*” isimli bir serginin küratörü olan Fransız filozof Jean-François Lyotard bu sergide madde olmama ile ilgili kavramları işlemiştir. *Les Immatériaux* “Madde olmama” tanımı gereği ve dolayısıyla geleneksel bir sergide sunulması neredeyse imkânsız olan bir şeyi göstermenin zor görevini yerine getirmiştir. Bu konu, bu eserleri göstermek isteyen galeriler ve sergiler için eserlerin yalnızca yeni telekomünikasyon alanlarında var olan ve maddi olmaması sebebiyle çok sayıda sorun ortaya çıkarmıştır. *Les Immatériaux*’un basın bülteni bir “sergisizlik” ten bahseder, çünkü sunulan fenomenlerin çoğu neredeyse hiç görülememiştir (Baumgärtel, 2005: 62). Lyotard henüz bir organizasyon olarak Net.art ortaya çıkmadan önce 1985 yılında teknolojik gelişmelerin sanatta maddesizleşme ve gelenekten kopuşa bu sergi ile dikkat çekmiştir.

Bu sergi ile bilgi toplumundaki nesnelerin ve süreçlerin daha geleneksel bir malzeme anlayışından tamamen ayrılamayacağı anlatılmak istenir. Dijital bir dosya gibi somut olmayan bir şey bile, daha somut nesnelerden veya sistemlerden ayrılamaz. Lyotard, maddesiz terimini hem maddi olan hem de değil olmayan anlamında insan ve malzeme arasındaki geleneksel ilişki anlayışının içinde belirsiz bir şekilde konumlandırmayı amaçlamıştır. Bu söylem günümüzde de Dijital sanatı çevreleyen söylem olarak kabul görür (Jennings & Mondloch, 2015: 117).

Özellikle teknoloji vurgusu yapan Lyotard bilgisayarlar, ağlar ve diğer telekomünikasyon ortamlarında hazırlanan projelerin kendi ortamlarına özgü olduğunu ve o ortamın niteliklerinden yararlanarak bu nitelikleri çalışmalarının konusu haline dönüştürdükleri ifade eder. Baumgärtel bu sergi ve sergi sonrası tartışmaların sonraki yıllardaki Net sanatının tanımı açısından önemli olduğunu vurgular. *Les Immatériaux*’da sunulan sanatın çoğu, sadece kaydedilmiş değil, aynı zamanda iddiasız, üretilmesi de ucuz olan telekomünikasyon ve internet sanatının doğrudan bir öncüsü olarak tanımlanmaktadır. Sahte kuruluşlar ve şirketler, gerçek bölge ve maddi siber uzay arasındaki ilişki, insan ve “veri organı” arasındaki ilişki Net ve telekomünikasyon sanatının temel konularından biridir, Bu yeni tür Net ve telekomünikasyon ortamının en önemli özelliklerinden biriyle de ilgilenir. Net art gerçek dünyanın fenomenlerini “göstergebilimselleştirerek” sanatsal müdahale için çok belirgin boşluklar açmaktadır. Net sanat eserleri pek çok post-modernist yazarın iletişim teknolojileri bağlamında ‘yeni hassasiyet’ olarak ifade ettikleri gerçeklik ve sanallık arasındaki ilişkiyi de ortaya koymaktadır ve Lyotard ‘ın vurguladığı şekliyle yaşanan toplumsal değişim bağlamında bizi telekomünikasyon teknolojilerinde gelişen maddi olmayan olgular konusunda bilinçlendirir. Oldukça hızlı bir şekilde ortaya çıkan bu yeni koşulları deneyimleme fırsatı yaratmak için aşırıya kaçtıkları da ifade edilmektedir (Baumgärtel, 2005: 62-68) Yukarıda da bahsedildiği üzere 1990’lar ile birlikte yaşanan ekonomik, bilimsel, kültürel değişimler toplumsal kurumların ve dolayısıyla toplumsal öznenin de değişmesine neden olur. Bu sürecin önemli aktörlerinden birisi olan internet ve bilgisayar teknolojisi ise sanatsal dönüşümde ve yeni direnç odakları geliştirmede baş aktörlerdir.

Bilgisayar ve sanat ilişkisi geleneksel bakış açısıyla baskı, fotoğraf, film ve video gibi eski sanat formlarının olanaklarını genişleten bir araç olarak görüle gelmiştir. Ancak, bir araç olmasının yanı sıra bilgisayar bir mekandır. Görüntüler, geleneksel materyal formu verilmeden bir bilgisayarda oluşturulabilir, saklanabilir ve izlenebilir. İnternet, World Wide Web ve Web sayfalarını bulabilen ve görüntüleyebilen tarayıcı uygulamalarının geliştirilmesiyle bir bilgisayar, kapsamı küresel olan ve potansiyel olarak herkesin erişebileceği yeni bir kamusal mekâna açılan bir kapı haline gelmiştir. İnsanlar böylelikle internette bilgi bulmakla kalmayıp, aynı zamanda internette bir site oluşturarak sanatsal varoluşlarını da talep edebilir (Getlein, 2008: 223). Bilgisayar toplumlarında günlük yaşam deneyimi, tarihsel olarak mevcut olanı sınırlama ve tanımlama çabasıyla yeni kavramlar ve deneyimler, ya da belki de “resmi göstergeler” gibi belirsiz yenilikçilik arayışına ilham verir. Buradan yola çıkarak toplumsal değişim ekseninde, post-internet, post-dijital ve yeni estetik gibi kavramların dijital hesaplama altyapılarının ölçekleri büyüdükçe ve yoğunlaştıkça yeni deneyimleri tanımlamak için kullanıldığı görülmektedir (Paul & Levy, 2015: 33). Ancak tüm bu kavramlar veya ortaya çıkan yeni sanatsal deneyimlerin bir anda meydana gelmediği ifade edilmelidir. Bu sebeple internet sanatı ve onun sanatsal kavramsal süreçlerinin nasıl başladığına bakılması gerekmektedir.

1952’de bilgisayar bilimcisi Christopher Strachey “Manchester Mark 1” bilgisayarı için rastgele aşk mektupları oluşturan bir program geliştirmiştir. Bu program bilgisayar sanatının ilk örneği idi. Strachey’nin üretken aşk mektupları internet sanatı için ilham kaynağıdır. Bu bilgisayar sanatı onu izleyen ve internet sanatının başlangıcı olan “Net Art” hareketinin itici gücü olarak tanımlanmaktadır (Boulton, 2014: 86). İnterneti bir araç olarak kullanan sanat, İnternet sanatı veya “net.art” olarak bilinir. 1990’lardaki başlangıcından bu yana, net.art bir bilgisayar tarafından yürütülebilecek tipik olarak e-postalar, Web sayfaları veya yazılımlar ile var olmuştur. Net sanat genellikle etkileşimlidir ve ziyaretçilerin İnternet’te oluşturulan bir alanı keşfetmesine olanak tanır (Getlein, 2008: 223). İnternet sanatı, World Wide Web’ in başlangıcından bu yana varlığını sürdürmektedir. Başlangıcından bu zamana önemli hareketlerin de odağında yer almış, gelişmiş ve gelişmektedir. İnternet sayısız sanatsal söylem için üretilen formlar adına geniş bir şemsiye haline gelmiştir. Anlatı veya deneysel formları araştıran metinsel ve görsel-işitsel projelerden söz edebiliriz. İnternet sanatı başlangıçta belirli bir grubu desteklemesi ya da kurumsal ve ticari çıkarları sorgulamak için internet ağında bilginin anında dağıtılması ve kopyalanması olanaklarını kullanan projelerle belirtmeye başlamıştır. İnternet, kullanıma açıldığı ilk yıllarında büyük ölçüde metinsel ve çok sofistike olmayan bir ortamdı. Erken net sanat eserleri genellikle bir topluluk duygusu taşımakta ve kendiliğinden müdahale ruhu ile çok kavramsal işler ortaya koymaktaydı. Bu süreçte net sanatı adına pek çok yarışma da gerçekleştirilmiştir (Paul, 2003:229).

İnternet sanatı, ASCII⁴ sanatçısı olarak gösterilen Vuk Cosic tarafından 1995 yılında "Net.art" tanımıyla başlamıştır. "Net.art" tanımı bir sanat akımını anlatma işini görürken bu süreçteki internet sanatına dahil olan sanatçıları ve işleri anlatır. Vuk Cosic, tamamen alfabetik ve sayısal karakterlerden yapılmış hareketsiz görüntüler ve videolar oluşturarak ASCII sanatını popülerleştirdi. Cosic Görsel 1.’ de gösterilen örnekler gibi pek çok ASCII videosuna imzasını atmıştır. Net art içinde yer alan Rus sanatçıları Olia Lialina ve Alexei Shulgin de bu süreçte

⁴ 1998’den beri, “ASCII Sanat Topluluğu” hareketli görüntüleri sayı ve karakter sütunlarına dönüştürmek için “ASCII kurgu” olarak adlandırabileceği bir süreç kullanmıştır. Ertesi yıl, Matrix filmi bu görünümü kendi başına sinematik bir estetiğe dönüştürdü, o zamandan beri post modern pop kültürünün bir parçası haline geldi (Jennings & Mondloch, 2015: 131).

oldukça etkilidir. Lialina'nın bu alanda verilen ilk ve önemli eserlerinden “*My Boyfriend Came Back From The War*” (1996), hipermetin bir anlatıdır. Bu çalışma siyah-beyaz, etkileşimli, tarayıcı tabanlı bir çalışmaydı. Lialina, çalışmalarını HTML'ye⁵ çerçevelerin eklendiği 1996 yılında yarattı. Çerçeveler tasarımcıların bir Web sayfasını aynı anda birden fazla HTML belgesi görüntüleyebilmesi için bölümlemesine izin veriyordu. Lialina, bu yeni özelliğin hikâye anlatma olanaklarından yararlanmıştı. Shulgin ise “*Form Art*” isimli serisini oluşturmak için HTML kullanarak, onay kutuları eski bilgisayarlarda kullanılan radyo çalarların düğmeleri ve metin alanları ile yarattığı eseri de benzersiz bir örnektir. Eserin görünümü, tarayıcıdan tarayıcıya değişir ve her sürümde, sanki canlıymış gibi gelişir (Boulton, 2014: 86, Getlein, 2008: 524).

Görsel 1. Vuk Cosic “*Eisenstein*” isimli ACSII ile üretilmiş eseri.
(rhizome.org)

Görsel 2. Olia Lialina, “*My Boyfriend Came Back From The War*” isimli etkileşimli çalışma.
(rhizome.org)

Görsel 3. Alexei Shulgin “*Form Art*”
(rhizome.org)

1990'lı yılların ortalarından itibaren sanatçılar, Web'i serbestçe dağıtılabilen işler yapmak için kullanmaya başladılar. Bu tür işler bir makineden diğerine mükemmel bir şekilde kopyalanabilir ve onları çalıştıran kodun çoğu görüntüleme, kopyalama ve yeniden yazma için

⁵ Web siteleri oluşturmak için kullanılan standart dil olan ‘HyperText Markup Language’.

açıktır. Bu gibi durumlarda sahiplik azdır, İnternet sanatı, sanat nesnelerinin üretimine, sahipliğine ve satışına meydan okumaz ancak sanatçıların sanat olarak görülebilecek ve devlet kurumlarının ve şirketlerin mekanları ve gündemlerinden arınmış eserler ürettiği yeni bir alan açar (Stallabrass, 2006: 86).

İlk çevrimiçi sanat projelerinin çoğu, teknolojiyi konu olarak ve ortam olarak ele almıştır. 1995 yılında, Hollandalı ikili Joan Heemskerk ve Dirk Paesmans, “Jodi” olarak bilinen Web’ in gizli derinliklerini vurgulayan bir web sitesini “wwwwwwwww.jodi.org”u oluşturdu. Site çözülemez görüntüsüyle ilgi çekerken sadece ziyaretçiler kaynak kodu görüntülediğinde gerçek mesajı görebiliyordu. Kaynak kod çözüldüğünde HTML atom bombası şeklini almaktaydı. Bu tür işlerle ilgili çekmeyi başaran internet sanatı ve Web, geleneksel sanat dünyasının dışında faaliyet gösteren sanatçılara küresel bir kitleye erişim sağladı. Ücretsiz galerilerin ve sanat dünyası kurumlarının ticari dünyası olan Net.art, kültürel seçkinlere karşı bir tepkiydi, pazarlanabilme eksikliği onu daha otantik hale getirdi. (Boulton, 2014: 87).

Görsel 4. Joan Heemskerk ve Dirk Paesmans “wwwwwwwww.jodi.org” dan bir görünüm. (rhizome.org)

Sürekli akış ve yeniden yapılanma içinde olan bir bilgi sistemi olarak, İnternet, kurucu unsurlarının sistematik bir düzenlemesine meydan okuyor gibi görünmektedir. Bağlantılar, metinlerin ve görsellerin gömülü oldukları bağlamsal ağa bağlanmasını ve normalde fiziksel boşlukla ayrılacak bir referans ağını görselleştirmeyi mümkün kılar. Bu ağ dahilinde bilgi, çok sayıda çevrimiçi sanat projesinin temelini oluşturan iki kavram olan sonsuz geri dönüşüm ve yeniden üretime tabidir. Yeniden üretim süreçlerinde izleyici etkileşimi de işin içine dahil edilmiştir. Bu süreçte İngiliz grup ‘I/O/D’, WebStalker isimli siteleri ve uygulamaları ile Jon Ippolito, Keith Frank ve Janet Cohen ise “ada’web” sitesinde yer alan diğer projeleri hammadde olarak kullanarak ziyaretçilerin bunları yeniden yapılandırmasına “*The Unreliable Archivist*” (1998) isimli projeleri ile olanak tanımıştır. 1999 yılında ise politik bir projeye Mark Napier’in dikkatleri üzerine çektiği görülür. Proje, *Riot* isimindedir ve *Riot* kullanıcılarının dünya çapında eriştiği en son üç URL’den gelen bağlantıları bir araya getiren bir ‘çapraz içerik’ Web tarayıcısıdır. Riot ile amaç internetin geleneksel bölge, sahiplik ve otorite kavramlarına nasıl direndiğinin gösterilmesidir. Yukarıda bahsedilen projelerin ortak noktası ise internet ağını önceden yapılandırılmış ve kurumsal portallar tarafından sağlanandan radikal olarak farklı bir şekilde deneyimlememize izin vermeleridir (Paul, 2003: 232-233).

Görsel 5. Jon Ippolito, Keith Frank ve Janet Cohen'in "The Unreliable Archivist" isimli eseri.
(rhizome.org)

Görsel 6. 'I/O/D'nin "WebStalker" isimli eseri
(rhizome.org)

Görsel 7. Mark Napier'in kullanıcıya göre değişen "Riot" isimli tarayıcısı.
(rhizome.org)

İnternet ve World Wide Web, neredeyse çalışır hale gelir gelmez sanatçılar tarafından kolonileşme başlamıştır. Sanatçılar o dönemde e-postalar yayınladı, oluşturulmuş Web siteleri ve sanat üretmek için çeşitli programları yazdılar. Kodlama, Rönesans döneminde sanat yapmak ve yağlı boyayı nasıl kullanacağını öğrenmek gibi internet için sanat yapmak adına yavaş yavaş yeni bir araç olarak tanındı (Getlein, 2008: 223). Modern sanatın içinde farklı estetik anlayışlarının geliştiği ve hatta postmodern etki ile anti estetik kavramlarının gündeme geldiği bir tarihsel süreçte karşımıza çıkan internet sanatı, temaları ve yazılımlarla üretilen farklı biçimleri ile yeni bir estetik anlayışı önermektedir. Paul ve Levy (2015: 33) için internet sanatı yeni estetik anlayışı ile, ağa bağlı, dijital ve mobil cihazların, belge ve kayıt mücadelesine ilham veren bir tür eşik veya doygunluk noktasına işaret eder; diğer bir deyişle, internet sanatı ile belirsiz bir estetikleşme hareketi ortaya çıkarken dijital altyapının görünür olmayan opak

hareketleri mantıklı ve anlaşılır kılınır. İnternet sonrası sanat kavramı bu arada melez, genellikle çevrimdışı tezahürler yoluyla dijital ağ ile uğraşan eserler olarak ele alınmıştır. Bu anlamda sanatçı ve küratör Marisa Olson yeni estetik tanımını, internet kullanımından sonra tam anlamıyla yaratılan sanatı anlatmak için kullanmıştır.

İnternetin dünya çapında yaygınlaşmaya başladığı dönemde ilk örnekleri ile karşılaştığımız internet sanatı toplumsal değişim ve dönüşümün önemli ölçüde yansımalarını taşımaktadır. Bir özgürlük alanı olarak ilan edilen internette sanatçılar alanın izin verdiği ölçülerde biçimler üretmiş fakat sınırsız sayıda konuya özgürce değinebilme imkânı yakalamışlardır. Tüm bunların dışında internet sanatının küresel boyutta izlenme imkânına sahip olduğu ve mekândan bağımsız bir sanatın ortaya çıktığı ifade edilmelidir. Neoliberal politikaların sermayenin serbest dolaşımını desteklemesi gibi Net.art da bu dönemim toplumsal ruhunun ve özgürlük hareketlerinin bir yansıması olarak eserlerin fikirlerinin küresel ölçekte dolaşıma açılmasını sağlamıştır. Yerel galeri, sergilerden ve organizasyonlardan bağımsız bir sanat anlayışının vurgusunun hat safhada hissedildiği Net.art hareketi sanatçıyı özneleştirilen ve onun tutumlarını, üslubunu belirlemede etkin olan yapılardan bağımsız bir görüntü çizmekteydi. Bu yapılar elbette sanatın metalaşması sürecine örgütlü olarak hizmet eden resmi veya özel kuruluşlar, sergiler, bienaller, galeriler, çeşitli organizasyonlar ve koleksiyoncuları anlatmaktadır. Doğrudan sahiplik ve satın alma işlemleri ile ilgili olan bu yapılardan bağımsız ve kalıcı bir hareketin mümkün olması ise son derece zor gözükmektedir. İnternet sanatı tüm bu örgütlü yapıları aşarak kendi örgütlenmesini ve kalıcılığını gerçekleştirmeyi başarmıştır.

Yukarıda Beker'in de ifade ettiği gibi sanatsal değişimlerin kalıcılığı ise temel unsurdur. İnternet sanatının başlangıçta bu öncü ve farklı tavrı teknolojinin sürekli değişmesi nedeniyle öncü olduğu sanat ve internet ilişkisinde popülarlığını yitirmiş ve yeni arayışlara yerini bırakmıştır. Fakat bu internet sanatının veya Net.art hareketinin sonu gibi algılanmamalıdır.

İnternet sanatı İnternet'te bir süre varlığını sürdürür ve genellikle geçici olarak var olur düşüncesi doğru değildir. Bir ağ çeşitli şekillerde güncellenebilen ve yeniden etkinleştirilebilen sanat eserlerinin bulunduğu bir araştırma alanı olarak Net. Art eserleri ile yaşayan bir arşiv haline gelebilir. İdeal olarak, İnternet sanatına erişim ve bu sanatın korunmasına dahil olan kuruluşların ortaklığı şeklinde olabilir. Fakat bu eserler bir işletmeye alınabilir veya desteklenebilirse de (ve genellikle de), gerçekte sahip olunamaz veya satılamaz (Bentkowska-Kafel & Gardiner, 2009: 113; Getlein, 2008: 224). Variable Media Network 'ün kurucu üyesi olan Rhizome Net.art'ın çevrimiçi arşivini kurmuştur. Sanatçılar projelerini gönüllü olarak yüklemişlerdir (Graham, 2016: 167). Gönüllü olarak dönemin internet sanatı üreten pek çok sanatçısının işlerine <https://rhizome.org> adresinden ulaşılabilir. Rhizome ayrıca "Net Estetik 2.0", isimli 2006, 2008 ve 2013 yıllarında üç panelle sonuçlanan ve hepsi de internet sanatının sanat ve toplumda daha geniş değişiklikler ışığında gelişme şeklini çerçeveleme aciliyetinden doğan bir tartışma serisi başlattı. "Net Estetik", her oturumda tahakkuk eden üretken referandumlar oluşturdu ve çevrimiçi ve canlı sohbetlere yol açarak sanatçıların ve küratörlerin çalışmalarını daha da geliştirmek ve paylaşmak için dili bulmalarına yardımcı oldu (Cornell & Halter, 2015: 99). Bu bağlamda sanatçıların kalıcılıklarının "rhizome.org" ile sağlandığı söylenebilir. Hareketi destekleyen Rhizome'nin kendi rolü ve işlevini şu şekilde açıkladığı görülmektedir:

Rhizome'un beğeni toplayan dijital koruma departmanı ile birlikte tasarlanan Net Art Anthology, en önemli sanat eserlerinin bile çoğu zaman erişilemediği bir alanda tarihi

perspektif eksikliğini gidermeyi amaçlamaktadır. Seri, geniş katılım, çeşitli uygulamalar, karışık iş birliği ve resmi ve estetik standartları hızla değiştirerek, olası bir net sanat kanunu çizerek 100 örnek eserin tanımlanması, korunması ve sunulması gibi karmaşık bir görevi üstlenmektedir (rhizome.org, 2020).

Rhizome'nin bu girişimi elbette internet teknolojisinin sürekli yenilenmesi başlangıçtaki eserlerin üretim teknolojisinin neredeyse kullanılmaz hale gelmesidir. Bu durum internet sanatının yeni medya sanatı veya türevlerine dönüşmesine neden olmuştur. Boulton'un (2014) ifadesiyle; Aram Bartoll, Aaron Koblin ve Rafäel Rozendaal gibi sanatçılar ve tasarımcılar Net.art'ın ruhuna devam ediyor ve teknolojinin değişmesine rağmen sadıklar. Fakat toplumsal değişimin 2000'ler sonrası tüm parametreleri ile daha da hızlı bir şekilde gerçekleşmesiyle Net.art ruhu artık internet kültürüyle değil, internetin kültür üzerindeki büyük etkisiyle de ilgili olmaya başlamıştır. Sosyal ağın büyümesiyle, türün ilk örnekleri sanat tarihinde sanatsal bir değişim olarak literatüre girerken eserler halen Rhizome'da görülebilir haldedir.

SONUÇ

Kaçınılmaz olan toplumsal değişimin hissedilir düzeye geldiği 20. yüzyılda toplumla birlikte sanatta da önemli değişim ve dönüşümlerin yaşandığı görülmüştür. İçeriklerin değişmesi biçimleri de gelenekten kopartarak o zamana kadar görülmemiş örneklerin verilmesine olanak sağlamıştır. Toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel pek çok parametrenin etkisinde 1990 sonrasında ortaya çıkan İnternet sanatı ise toplumsal değişimin sanatsal içerik ve biçimlere etkisini anlatmak adına önemli bir örnek olarak okunmalıdır. Diğer taraftan biçim içerik ilişkisi dışında sanat mekanlarının değişim ve dönüşümü adına da İnternet Sanatının dünya üzerinde ilk örneklerden olduğu vurgulanmalıdır. Galeri ortamlarından bağımsız olan internet Sanatı bağlamında üretilen eserler sanatın küreselleşmesi ve izleyici kitlesinin sayısal olarak artması gibi sonuçları da yaratmıştır. Günümüzde de devam eden önemli sanatsal tartışmalarla da bağlantılı son derece cesur bir hareket olarak ortaya çıkan İnternet Sanatı özünde sanata karşı üretilen yeni bakış açılarının bir sonucu olarak da ifade edilebilir. Ayrıca sanatın seçkin bir sınıf için üretilmesi olgusuna da bu hareketin doğrudan karşı çıktığı ortadadır. Sanat tarihinde birçok benzer olguyla karşılaşmıştır. İzlenimcilerin geleneğe baş kaldıran ve galerilerden kovulan eserleriyle açmış olduğu “Reddedilenler Sergisi veya Reddedilenler” adıyla da bildiğimiz etkinlik modernizmin büyük sancılarla doğduğunun bir göstergesidir. Bu sancılı bakış açısı daha sonra Dada ile karşı sanat sloganına dönüşmüş ve Marcel Duchamp hazır nesnenin sanat nesnesi olabileceğini göstermiştir. Sayısı arttırılabilecek bütün bu örnekler ışığında; internet sanatının sanat tarihinde yarattığı kırılmanın gelecekçi ve siber sanatların önünü açtığı düşünülmelidir. Kısacası yaşanan toplumsal değişim ve dönüşüm süreçleri hem bir sonraki serüvenin belirleyicisi olmuş hem de sanatın var olması için önemli bir iklim yaratmıştır.

İnternetin hayatımıza girdiği ilk günden günümüze kadar toplumsal değişimin giderek hızlandığı görülmektedir. Küreselleşme olgusu kültürleri birbirlerine benzetirken bu yeni dünyada İnternet Sanatı artık sürekli icra edilen bir hareket olmaktan uzaklaşmıştır. Elbette yeni teknolojilerin özellikle ağ sistemleri bağlamında yeni yazılımlarla desteklenmesi interneti de değiştirmiştir. Bu değişim sonrasında İnternet Sanatı eserlerinin üretildiği alt yapının değişime uğramasıyla kısa süreli bir hareket olarak kalmıştır. Toplumsal değişim bağlamında var olan bu hareket yine toplumsal değişim sonucu yaygınlığını kaybetmiştir. İnternet kullanımının yeni medya ve mobil uygulamalara yönelmesi ve toplumsal öznelerin internet sitelerini ziyaret etme sıklıklarının azalması da elbette hareketin gücünü bir hayli azaltmıştır. Bu sebeple internetin ilk

yıllarında ortaya çıkan bu hareketin günümüzde popülaritesini yitirdiği ama sanat alanında öncü bir hareket olarak değişimin daha da hızlı yaşandığı yeni medya çağında örnek olarak literatürde yerini aldığı söylenmelidir.

İnternet sanatı veya Net.art hareketinin günümüz sanatçısı açısından diğer bir önemli tarafı ise sanatın sınırsız içerik ve biçimde mekâna bağlı olmadan var olabileceğini bir kez daha göstermesidir. Ayrıca dijital olarak arşivlenmeleri nedeniyle zamana karşıda bu hareketin eserlerinin bir hayli dirençli olduğu ifade edilmelidir. Bu açıdan Net.art hareketi içinde yer alan sanatçıların refleksleri ve karşılaştıkları toplumsal değişimi teknoloji ile ifade etme yetenek ve cesaretleri ilham vericidir.

KAYNAKLAR

- Aytaş, M. (2016). Ağ Toplumu ve Dijital Medyada Ontoloji, Zaman/Mekân Kavramlarını Yeniden Okumak. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 399-409.
- Baumgärtel, T. (2005) 'Immaterial Material: Physicality, Corporality, and Dematerialization in Telecommunication Artworks', in A. Chandler and N. Neumark (eds) At a Distance: Precursors to Art and Activism on the Internet. Cambridge, MA: The MIT Press .
- Becker, H. S. (2013). Sanat Dünyaları, çev. Evren Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bentkowska-Kafel, A., & Gardiner, H. (2009). Digital visual culture: Theory and practice. London: Intellect Books.
- Bernal, J. D., & Ok, T. (2011). Bilimin toplumsal işlevi. Ankara: Evrensel Basım Yayın.
- Boulton, J. (2014). 100 Ideas That Changed The Web. London: Laurence King Publishing.
- Castells, M. (2005). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Ağ Toplunun Yükselişi 1. Cilt, çev. Ebru. Kılıç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chaplin, E. (2002). Sociology And Visual Representation. New York: Routledge.
- Cornell, L., & Halter, E. (2015). Mass effect: Art And The İnternet İn The Twenty-First Century. USA: MIT Press.
- Getlein, M. (2008). Living With Art. UK: McGraw-Hill.
- Geuss, R. (2002). Eleştirel Teori: Habermas ve Frankfurt Okulu, çev. Ferda Keskin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Giddens, A. (2000). Sosyoloji, çev. Hüseyin Özel vd., Ankara: Ayraç Yayınları
- Graham, B. (2016). New Collecting: Exhibiting And Audiences After New Media Art. Uk: Routledge.
- Jennings, G., & Mondloch, K. (2015). Abstract Video: The Moving Image in Contemporary Art. California: Universty of California Press.
- Koca, S. (2018) Yeni Türk Sinemasında Biçem: Anlatının Ve Stilistik Yapının Düzenlenmesi. Konya: Literatürk Yayınları.
- Marshall, G., (2005). Sosyoloji Sözlüğü, çev: Osman Akınhay ve Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları,

- Macionis, J. J. (2012). Sosyoloji, çev. Vildan Akan ve diğerleri, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özkalp, E. (2004). Toplum ve Toplumsal Yapı. Özkalp (Ed.), Davranış Bilimlerine Giriş, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. 41-55.
- Paul, C. (2003). Digital Art. London: Thames & Hudson.
- Paul, C., & Levy, M. (2015). Genealogies Of The New Aesthetic. In Postdigital Aesthetics. London: Palgrave Macmillan.
- Petru, L. (2016). Artists As Cultural Workers For Social Change. Romanian Review of Social Sciences, (67-71).
- rhizome.org. (2020). <https://anthology.rhizome.org/> Erişim Tarihi. 09.05.2020.
- Stallabrass, J. (2006). Contemporary Art: A Very Short Introduction (Vol. 146). Oxford: Oxford University Press.
- Türkkahraman, M. (2009). Teorik ve Fonksiyonel Açından Toplumsal Kurumlar Ve Kurumlararası İlişkiler. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(2), 25-46.
- Uçkan Ö. (2008), Makinedeki Hayalet: Ağ ve Sanat, rh+ Sanat, Eylül, no. 54, (20-25)
- Ulutaş, S. (2017). Sinema Estetiği: Gerçeklik ve Hakikat. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Wallerstein, İ. (2000). Bildiğimiz Dünyanın Sonu, çev: Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları.
- Wallerstein, I. (2004). Amerikan Gücünün Gerileyişi. Çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları.
- Zolberg, V. L. (2013). Bir Sanat Sosyolojisi Oluşturmak, çev. Buket Okucu Özbay, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.